

การศึกษาระบบการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย

นางสาวปัทมา นพนาวัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาการประชาสัมพันธ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2533

ISBN 974-577-879-6

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

016577

110308726

A STUDY OF THE DHAMMA COMMUNICATION PROCESS
OF THAI BUDDHIST INSTITUTE

MISS PUNNUDDA NOPPANAWAN

ศูนย์วิทยพัทยากร
A Thesis Submitted in Partial fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of Public Relations

Graduate School

Chulalongkorn University

1990

ISBN 974-577-879-6

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย

โดย นางสาว ปิ่นนิตดา นนพานวัน

ภาควิชา การประชาสัมพันธ์

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระ จิรโสภณ

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... กณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรวิชัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยบลด เบ็ญจรงค์กิจ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระ จิรโสภณ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นันทินี เชษฐรรยา)

บันนิตดา นพพานวัน : การศึกษากระบวนการสื่อสาร เพื่อเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย
(A STUDY OF THE DHAMMA COMMUNICATION PROCESS OF THAI BUDDHIST
INSTITUTE) อ.ที่ปรึกษา: ผศ.ดร.พีระ จิรโสภณ, 144 หน้า. ISBN 974-577-879-6

วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เพื่อศึกษาถึงกระบวนการสื่อสารในการเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อศึกษาถึงวิธีการและกลวิธีในการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์บางรูปที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของประชาชนในปัจจุบัน และเพื่อสำรวจความคิดเห็นจากกลุ่มประชาชนเกี่ยวกับวิธีการเผยแพร่ธรรมะที่น่าสนใจและน่าเลื่อมใส

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบวิธีการสื่อสารที่ใช้ในการเผยแพร่ธรรมะนับตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน เริ่มจากการใช้รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลโดยมีพระมหากษัตริย์และพระภิกษุสงฆ์เป็นหลัก ต่อมา มีการใช้หนังสือ สิ่งพิมพ์ธรรมะและโสตทัศนูปกรณ์ในการศึกษาสมัยใหม่ เข้าช่วย อีกทั้งมีการเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ มากยิ่งขึ้นด้วย และได้มีการพัฒนารูปแบบวิธีการเผยแพร่ธรรมะจากการเทศน์ตามประเพณีดั้งเดิมมาสู่การบรรยายธรรม สนทนาธรรม ปาฐกถาธรรม และการจัดนิทรรศการทางพุทธศาสนา

สำหรับพระสงฆ์ในฐานะผู้ส่งสารที่ทำการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้มีจำนวน 5 รูปคือ พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญาวัณนทิกัญญ) พระทัตตะชิวโรภิกขุ พระโพธิรักษ์ พระพยอม กัลยาโณ และพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) พบว่าพระสงฆ์ทั้ง 5 รูปมีวิธีการและกลวิธีในการเผยแพร่ธรรมะที่เป็นลักษณะเด่นร่วมกันคือ 1) ใช้รูปแบบบรรยายธรรม 2) ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย 3) มีการจัดลำดับความยากง่ายของหัวข้อธรรมะและการยกตัวอย่างประกอบ เหมาะสมกับเหตุการณ์ชีวิตปัจจุบันนำมาปฏิบัติได้ 4) เป็นผู้ที่มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม 5) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง 6) มีวิธีการและการใช้สื่อเผยแพร่ธรรมะในหลายระดับและหลายด้าน

หัวข้อธรรมะในฐานะสารที่ใช้ในการเผยแพร่พบว่า พระสงฆ์ทั้ง 5 รูป ไม่มีการกำหนดหรือเน้นหัวข้อธรรมะใดเป็นพิเศษในการเผยแพร่ เป็นรายปีโดยเฉพาะ อาจจะมีการเทศน์ในหัวข้อธรรมะใดซ้ำกันทุกปีก็ได้ ในส่วนความเห็นของผู้แทนภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พุทธศาสนานั้นสามารถสรุปได้เด่นชัดคือ ควรเผยแพร่หัวข้อธรรมะที่สามารถช่วยในการดำรงชีวิตได้อย่าง เป็นสุขร่วมกันของคนในสังคม

การใช้สื่อในการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์และวัดต่าง ๆ พบว่า ส่วนใหญ่ยังคงใช้เพียงเครื่องขยายเสียงเป็นหลัก มีแต่วัดพระธรรมกายเท่านั้นที่มีการใช้สื่อและโสตทัศนูปกรณ์สมัยใหม่อย่างสมบูรณ์แบบ

ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มประชาชน เกี่ยวกับวิธีการเผยแพร่ธรรมะที่น่าสนใจและน่าเลื่อมใสพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนกว่า 1 ใน 3 แสดงความเห็นด้วยอย่างยิ่งต่อแนวทางแก้ไขปรับปรุงวิธีการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ไทย เช่น ควรพัฒนาพระสงฆ์ให้มีความรู้แตกฉานในหลักธรรมะและวิชาการทางโลกที่จำเป็น ควรแสดงธรรมะในเรื่องใกล้ตัวผู้ฟังและเหมาะสมกับยุคสมัย ควรยกอุทาหรณ์หรือตัวอย่างที่นำมาใช้ในชีวิตปัจจุบันได้ เป็นต้น

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา การประชาสัมพันธ์
สาขาวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ
ปีการศึกษา 2532

ลายมือชื่อนิสิต บันนิตดา นพพานวัน

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

PUNNUDDA NOPPANAWAN : A STUDY OF THE DHAMMA COMMUNICATION PROCESS OF THAI BUDDHIST INSTITUTE, THESIS ADVISOR : ASSIST. PROF. PIRA CHIRASOPONE, Ph.D. 144 PP. ISBN 974-577-879-6.

This study examined the history of Dhamma Communication Process of Thai Buddhist Institute, the methods and strategies of Dhamma dissemination of some eminent monks, and the people's opinion about Dhamma dissemination methods.

It was found that since Sukhothai period, the Dhamma Communication was mainly disseminated through the king and monks personally. Later on, Dhamma publications and modern audio-visuals were added. Besides, mass media were used for this purpose as well. The traditional preaching was later developed into Dhamma teaching in the form of description, conversation, discussion and exhibition.

The five distinguished monks namely Phra Tepvisuthimete (Panyanantapikkhu), Phra Tattacheevopikkhu, Phra Payom Kalayano and Phra Tepvatee (Prayuth Payuttato) revealed that they similarly used the following methods and strategies: 1) descriptive teaching 2) understandable language 3) Arranging the priority of the Dhamma subjects as well as providing practical examples 4) experiencing in both domestic and religious world 5) doing what they taught 6) utilizing different strategies and methods for different levels of audience.

For the subject of Dhamma communication, those prominent monks reported that they had never identified specifically. It depended on their own judgement. According to the opinion of the government and private agencies related to the Dhamma disseminating, they suggested that the subject on how to live happily together in the society be disseminated.

The loud-speaker was the only main medium used among monks as well as temples to communicate with Dhamma audience. However at Wat Thammakaya, various of modern media and audio-visuals were employed.

According to the Dhamma audience's opinion about the interesting and trustful Dhamma dissemination, it was found that one-third of them agreed that the methods of Dhamma dissemination should be adjusted in the way that monks improved themselves more knowledgeable about domestic and religious world and they should preach what is really going on now and also give the audience more practical examples.

ศูนย์วิทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา ..การประชาสัมพันธ์.....
สาขาวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ.....
ปีการศึกษา 2532.....

ลายมือชื่อนิสิต ..*ปิรชิต หรรษา*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ..*ปิรชิต*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาพร้อม ..

กิตติกรรมประกาศ

พุทธภาษิต "ความรักเกิดและดำรงอยู่ได้ด้วยเกือกกุล อุปมาดังดอกบัวเกิดเพราะอาศัยน้ำและเปลือกถม ฉันทัน" คงจะไม่ซาบซึ้งในจิตใจของผู้เขียน หากว่าไม่มีวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

เพราะกล่าวอย่างถึงที่สุดแล้ว วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้เพราะผลแห่งความรักและการเกือกกุลจากบุคคลหลายฝ่ายด้วยกัน ซึ่งเป็นทั้งที่มา การก่อเกิดและความสำเร็จที่ล้ำง ผู้เขียนคนเดียว คงเป็นได้เพียง "บัว" ที่งอกงามได้ไม่งดงามนัก

บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นเหตุปัจจัยของความสำเร็จ ทั้งในด้านที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มาตั้งแต่ต้น อันต้องจารึกไว้ด้วยความปิติรู้คุณ คือ อาจารย์สมวงศ์ วงศ์วอนแสง ผู้ตรวจราชการกรมประชาสัมพันธ์ ในฐานะผู้ให้ความเมตตาทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง ครูอาจารย์ และเสมือนบิดาผู้ให้กำลังใจแก่บุตร อย่างครบถ้วน

ผศ.ดร.พีระ จิรโสภณ อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้คอยให้คำปรึกษา แนะนำตรวจแก้ไขต้นฉบับด้วยความละเอียดรอบคอบ และเอาใจใส่ด้วยท่าทีของกัลยาณมิตร จนกระทั่งปิดต้นฉบับหน้าสุดท้าย

ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ ประธานคณะกรรมการสอบ และ ผศ.พัชนี เขยจรรยา ซึ่งไม่เพียงแต่ให้เกียรติร่วมเป็นคณะกรรมการจนการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ลุล่วงไปด้วยดี หากทั้งสองยังคอยให้คำแนะนำปรึกษาอย่างครุที่เมตตาต่อศิษย์

ขอขอบพระคุณพระคุณเจ้าทั้ง 5 รูป และตัวแทนทั้งภาครัฐและเอกชนที่กรุณาสละเวลาให้ข้อมูล และให้ความร่วมมือในการตอบคำถาม ตอบแบบสอบถาม เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณพี่ป๊อ นีตู่ มุก สุ โน เพื่อนร่วมรุ่นผู้เป็นมิตรให้ความช่วยเหลือ ประสานงาน และเป็นธุระให้ด้วยน้ำใจ พี่อ่ำไผ่ พวงผกา กรุณาช่วยเหลือพิมพ์รายงานฉบับตั้งแต่เข้าเรียน เจ้าหน้าที่ห้องสมุดทุกคนที่คอยให้บริการหนังสือ นิตยสาร (ชุลีพร) ที่กรุณาแนะนำเรื่องแบบสอบถาม และจัดทำข้อมูลอย่างดียิ่ง ตลอดจนพี่น้องเกือบทุกคนในฝ่ายประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์ ที่แม้จะเป็นความช่วยเหลือเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ถือเป็นกำลังใจให้อย่างยิ่ง

และด้วยความซาบซึ้งในผู้เป็นมารดา และบิดา ที่ตลอดระยะเวลาของการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ท่านได้เฝ้ามองด้วยความเข้าใจและอย่างให้กำลังใจ

คำขอบคุณสุดท้ายอันจะละเลยไปเสียมิได้ เป็นของเพื่อนผู้ใกล้ชิดซึ่งแม้จะมีโอกาสได้เข้ามาช่วยเหลือในช่วงท้าย ๆ ของงานชิ้นนี้ แต่ให้ความรู้สึกเหมือนว่า ได้เกือกกุลกันมาตั้งแต่ชาติปางก่อนแล้ว

ปัทมิดา นพหนาวัน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ณ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	4
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2 การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	6
3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	41
ประชากรเป้าหมาย.....	41
การเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	41
4 ผลการวิจัย.....	49
ส่วนที่ 1 รูปแบบและวิธีการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะของ สถาบันสงฆ์ไทย.....	49
ส่วนที่ 2 พระสงฆ์และสถาบันสงฆ์ไทยในฐานะผู้สื่อสาร.....	56
ส่วนที่ 3 หัวข้อและเนื้อหาธรรมะในฐานะสารที่ใช้ ในการเผยแพร่.....	63
ส่วนที่ 4 สื่อและช่องทางการสื่อสารธรรมะ.....	65
ส่วนที่ 5 ความคิดเห็นของกลุ่มประชาชนเกี่ยวกับวิธีการเผยแพร่ ธรรมะที่น่าสนใจและน่าเลื่อมใส.....	70

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5 สรุป อภิปรายผล และเสนอแนะ.....	96
สรุปผลการวิจัย.....	97
อภิปรายผลการวิจัย.....	104
ข้อเสนอแนะ.....	112
บรรณานุกรม.....	117
ภาคผนวก.....	123
ก. หนังสือขอความร่วมมือ.....	124
ข. แบบสอบถาม.....	126
ประวัติผู้เขียน.....	144

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะประชากร..	72
2	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะปัญหา ที่สนใจในเรื่องต่าง ๆ.....	76
3	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสาเหตุที่มาวัด...	77
4	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามความบ่อยครั้งใน การฟังหรือเรียนรู้ธรรมะจากสื่อต่าง ๆ.....	80
5	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามความบ่อยครั้งใน การทำหรือร่วมทำกิจกรรมทางศาสนา.....	82
6	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับความคิดเห็น ต่อเหตุผลที่คนปัจจุบันไม่มีใครฟังพระเทศน์.....	84
7	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามความคิดเห็นต่อ วิธีการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน.....	86
8	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการรับรู้เกี่ยวกับ พระสงฆ์ที่มีความสามารถพิเศษในการเผยแผ่ธรรมะ.....	89
9	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับความคิดเห็น ต่อแนวทางที่จะปรับปรุงแก้ไขวิธีการเผยแผ่ธรรมะ.....	91

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย